

Abonamentul:

Pentru monarhie:
Pe an 12 cor., 1/2 an
6 cor., 1/4 an 3 cor.

Pentru străinătate:
Pe 1 an 18 fr.,
an 9 fr., an
3 fr. 50 cm.

Unde apare în fiecare
Săptămână

Unitatea

Inserțiunile:

Un șir garmond:
odată 14 fl., a doua
oară 12 fl., a treia
oară 10 fl.

Tot ce privește foaia
să se adreseze la: Re-
dacțiunea și admini-
strațiunea „Unitatei”
în
Blaj.

Foaie bisericească-politică.**Anul XVIII.****Blaj, 1 Februarie 1908.****Numărul 4.****Măcelul din Pănade.**

La timpul său am făcut și noi raport despre sângerosul măcel dela Pănade, când numeroși oameni nevinovați, între cari femei și copii au fost împunși de baionetele honvezilor.

De data aceasta dăm în întregime interpelarea făcută în Cameră, din partea distinsului deputat *Dr. Iuliu Maniu* și răspunsul dlui ministru de honvezi.

Ori cine va ceti decursul acestei desbateri, se va însufleți de căldura ce respiră din întreaga vorbirea dlui deputat, și pe care i-o poate da numai conștiința curată, că are tot adevărul pe partea sa. În același timp va trebui să se umplă de amarăciune, văzând cinismul revoltător, cu care ministrul unui stat modern și cult ține să bagatelizeze o afacere atât de importantă. De întreruperile mojicești ale unor deputați zurbagii nu mai vorbim, o foaie germână a spus, că ele denotă decadința, la care a ajuns parlamentarismul în Ungaria.

Interpelarea dlui Maniu.

Onorată Cameră! În dimineața zilei de 26 August 1907, au fost aduși cu carele în Blaj răniții dintr-o comună care nu aparține aceluiași comitat, dar care este în apropiere din Pănade. Firește, spectacolul neobișnuit a stârnit un viu interes, iar când răniții și cei ce-i aduseseră povestiră lucruri înspăimântătoare despre împrejurările între cari s'a petrecut întâmplarea, opinia publică s'a revoltat și e firesc că în primul rând mi-s'au adresat mie care sunt avocat în Blaj și din întâmplare și deputat. Mi-s'au adresat mie, pentru a face pașii necesari, ca răniții să primească satisfacția cuvenită.

Neputând singur crede cele împărtășite de răniți și cei cari le aparțineau n'am voit să fac nici un paș înainte de a mă convinge, dacă spusele lor corespund ori nu adevărului, și tocmai pentru cuvântul acesta, încă în aceeași zi, 26 August, am plecat la Pănade, ca să mă conving personal. Pe baza constatărilor mele personale, pe cum și pe baza împărtășirilor notarului comunal, primarului și a mai multor martori am putut construi următoarea stare de lucruri: (S'auzim! Sgomot).

Președintele: Rog liniște; binevoiti a vă ocupa locurile, domnilor deputați.

Iuliu Maniu: În dimineața zilei de 25 Aug. 1907 a sosit în Pănade batalionul 4 a regimentului 24 de honvezi care staționează în Csikszereda, sub comanda majorului Kádár László. Popota ofițerilor și cartierul lor au fost așezate în școala românească greco-catolică. Soldații au fost încuartați, și pentruca să previn eventuale contraziceri, observ deja aci că batalionul, în Pănade, care este o comună curat românească, a fost primit cu o ospitalitate atât de caldă, încât însuș comandantul major a declarat, că de când batalionul plecase, nicăiri nu a întâlnit o primire atât de călduroasă.

Fiind Duminică, soldații n'au avut ocupație. Domnii ofițeri se adunaseră încă dela oarele 9 dimineața la un dejun, la popota lor, care după cum am spus se află în școala românească greco-catolică. Ei începură a-și petrece și dejunul lor nu s'a sfârșit decât la 12 oare, când îndată începî prânzul. Prânzul dură până la 2 oare după amiază. (Strigăte în stânga: Asta nu li-se poate imputa!) Firește, nu e nimic de imputat în aceasta; tot ce e însă de reproșat este, că în intervalul acesta domnii ofițeri, au scăpat a țineă socoteală de numărul pâharelor. (Sgomot în stânga).

Bolgár F.: De unde ști asta?

Iuliu Maniu: O dovedesc martorii! (Sgomot în stânga).

Președintele: Cer liniște!

Nagy Gy.: Nu se poate tolera aci o bănuială ca aceasta la adresa ofițerilor de honvezi.

Bolgár F.: Nu insultă.

Iuliu Maniu: Nu bănuiesc, pentruca sunt gata să dovedesc.

După prânz, doi dintre domnii ofițeri s'au dus la cărciuma care este la 2—300 metri depărtare de școală, unde tinerimea satului eră adunată la horă. Acolo nu numai pe țigani i-au luat să-i ducă cu ei la popotă ci au insistat chiar a invita amical tineretul să meargă a-și continua acolo petrecerea de Duminică. Tineretul a urmat invitației și jocul a ținut până la 5 spre seară, amestecându-se în joc și soldați împreună chiar cu câțiva ofițeri.

Totul a urmat în liniște până la 5, când tinerimea a plecat din curtea școlii. Însăși lumea din sat se așezase la 80—90 de pași departe de popota ofițerilor, și vorbeau în liniște cu soldații.

Intre acestea cantorul bisericeii...

Fenyvesi Soma: Beat!

Iuliu Maniu:.... Ioan Borcia, care până pe vremea aceea stătuse acasă de vorbă cu un soldat, se duse și el la școală. Ca om

aparținând bisericeii, fiind cantor și-a luat și el dreptul să intre în curtea școlii privind la bucătar cum pregătește cina ofițerilor, pe când aceștia intrau și ieșeau. (Sgomot). În vreme ce el ședeă pacinic acolo, un ofițer ieșind din popotă strigă răstit la el: Marș afară! (Sgomot). Cantorul surprins de tonul ofițerului, el care aveă ce căută acolo, plecă totuși zicând: De ce mă alungi de aici când eu nu am făcut nimic? La aceasta ofițerul se repezi la el și îl lovi cu așa putere în spate încât acesta căzu imediat jos.

Nagy Gy.: Asta nu e adevărat! Ofițerul ăsta este un om foarte onorabil.

Președintele: Nu i-a pus la îndoială onorabilitatea. Vă rog să tăceți! (Sgomot). Dnul ministru va răspunde, iar dnul deputat are dreptul să expue cazul.

Iuliu Maniu: Intre acestea, doi oameni ce stăteau răzâmați de gard, Valeriu Cipariu și Augustin Poșa au alergat la cantor să-l ridice, dar nu mai avură vreme să o facă pentruca ofițerul îi aplică noui livituri și ieșiseră și alți ofițeri din popotă. (Sgomot în stânga). Pe mine întreruperile dvoastre nu mă vor turbura. Nu vă va succede să mă abateți dela expunerea obiectivă și exactă a faptelor.

Ugron Gábor: Nici telegramele dtaie nu au succes.

Iuliu Maniu: Voiu spune cazul așa pe cum îl întăresc dovezile ce le am (Sgomot).

Nagy Gy.: Eu am întrebat pe toți ofițerii!

Președintele: Cer liniște!

Iuliu Maniu: Dl ministru va aveă prilej, dacă va putea, să desmintă afirmările mele și de sigur o va și face aceasta fără să aibă nevoie de concursul dlor deputați.

Intre acestea pe cantorul acesta, ofițerul ce ieșise din curte îl duse tot în bătai până în mijlocul străzii. Notarul comunal care eră ocupat cu trăsura ce eră să transporte bagajul dlor ofițeri, auzind sgomotul și văzând mulțimea adunată a ieșit să vadă ce se petrece acolo. Notarul a aflat tumultul în mijlocul străzii în depărtare de 50—60 de pași de școală și mergând acolo a văzut pe căpitanul Rátky Sándor încă tot bătând pe cantor. (Strigăte: Il tot bate încă?! S'a dus acolo și l-a rugat să-l lase în pace. La acestea căpitanul a declarat... (Sgomot și contraziceri în stânga).

Pető Sándor: Mă rog, nu e lucru amuzant când un soldat bate pe un cetățean!..

Sümeği Vilmos: Acela a fost, un brav soldat magiar!

Președintele: Cer liniște. Il rog pe dl Sümeği să fie liniștit.

Iuliu Maniu: Bugarea notarului a rămas fără rezultat. Ofițerul l-a bătut mai

departe pe cantor care a căzut la pământ. Intre acestea a alergat acolo și primarul satului, Alexandru Poșa, care încă l-a rugat pe căpitan, să înceteze cu bătaia. (Strigăte: încă-l tot bătea? Da, încă-l tot bătea, într'atâta încât recompensa primarului pentru că s'a amestecat în favorul cantorului a fost, că și dânsul a primit vre-o câteva lovituri cu patul puștii dela patrula, care la chemarea căpitanului sosise. În sfârșit notarul comunal și primarul isbuti să-l scoată pe cantor din mâinile căpitanului Rátky Sándor și să-l tragă la o parte. Cu aceasta deocamdată s'ar fi sfârșit conflictul. Soldații, între cari erau și ofițeri, stăteau mai departe, înaintea cărcimeii. Notarul, văzând situația, s'a dus la oameni și le-a zis: duceți-vă acasă, nu stați aici, să vi-se întâmple ceva, iar cărcimarului îi spuse să închidă cărcima. Oamenii i-au spus atunci notarului: Domnule notar, noi mergem bucuroși, dar n'auziți cum strigă honvezii? Dacă plecăm o pățim... La aceasta notarul, ca să-i convingă pe oameni... (Sgomot și ilaritate). Vă rog să credeți că nu e lucru de răș aceasta; vă rog să mă ascultați, domnule ministru va răspunde. Notarul, ca să le arate oamenilor, că nu li-se va întâmpla nimic, a voit să-l conducă pe Leontie Cipariu, dar când a ajuns cu el pe lângă honvezi, acestia l-au smuls din mâinile notarului și împotriva tuturor protestărilor lui l-au bătut așa, încât a căzut fără simțiri la pământ.

Fenyvessy Soma: A fost beat! (Sgomot).

Președintele: (sună). Cer liniște!

Iuliu Maniu: Fapt e, că pe omul acesta l-au smuls din mâinile notarului și l-au bătut pe cum dovedesc atestatele medicale, până la sânge, fără ca dânsul să fi zis un cuvânt și cu toate că notarul strigă într'una să-l lase în pace, pentru că n'a făcut nimic și vrea să-l ducă acasă.

Văzând notarul aceasta, a alergat la major, rugându-l să interviev ca să se pună capăt brutalităților. El nu-și mai aduce aminte de răspunsul majorului, atâta însă ține minte că majorul a bagatelizat toată afacerea și când notarul a spus: Domnule major, nu e o simplă sgărietură, omul acesta zace în nesimțire — majorul a ordonat medicului regimentului să-l caute. N'a vrut să facă însă nimic ca ofițerii să fie opriți dela brutalități.

Pe când notarul isprăvisse acestea cu majorul, văzând că căpitanul Rátkay cu un locotenent cu numele Hutiray și cu patrula care sosise, pe cum și cu mai mulți soldați alergau spre cărcimă. Notarul pe cum spusese mai înainte, dase ordin să se închidă cărcima. Cărcimarul tocmai voia să o închidă, când văzând că oameni și femei fugeau spre cărcimă. Ieși să vadă ce e, într'astea însă oamenii se imbulziseră înăuntru spunând cu spaimă că vin soldații. Ei închiseră ușa și o proptiră cu spatele ca să nu poată intra honvezii. Ce se întâmplă însă? Honvezii sparg geamurile pătrund pe ferestre și pe cine îl prind îl bat cumplit așa, că acum a putut fi deschisă ușa pe care să scape oamenii.

Când au deschis ușa, înaintea ușei stăteau căpitanul Rátky și locotenentul, întrebându-l pe cărcimar ce s'a întâmplat. Acesta a spus, la ce căpitanul a zis că i-se va plăti dauna. Pe cum voiu arăta mai târziu, a și plătit-o din buzunarul său.

După aceasta căpitanul Rátky și locotenentul Hutiray, cu patrula și cu soldații

ce s'au luat după dânsii au plecat prin sat și nu numai că au bătut crunt pe cine l-a adus nenorocirea înaintea lor, ci pe cum voiu arăta, provocându-mă la numeri topografici, oameni și martori, au pătruns în ogrăzile oamenilor, înfingând în ei baionetele. (Sgomot mare).

Nagy Gy S'adresează străinătății. (Sgomot).

Președintele: Domnul deputat are dreptul să-și desvoalte interpelarea.

Fenyvessy S.: Să nu mintă însă.

Președintele: Pentru cuvântul acesta parlamentar te chem la ordine.

Nagy Gy.: Spune, că honvezii au omorât oameni. (Sgomot)

Președintele: Dl Nagy György să aibă răbdare până ce va fi dsa președinte, atunci să exercite drepturi președințiale.

Poftim continuați.

Iuliu Maniu: Într'astea notarul comunal, care se duse cu medicul militar să îngrijească pe omul ce zăcea în nesimțire, mergea dinspre partea de jos a satului în sus, și în drumul său întâlni o trupă de vre-o 12 honvezi, în frunte cu un sergent. Notarul l-a invitat pe sergent să vie, cu soldații cu tot, să-l ajute să strângă pe cei răniți și să le dea ajutor. Sergentul însă nu numai că n'a urmat invitații...

Bolgár F.: Ne mai pomenit! Până aci fiecare cuvânt e o denaturare! Așa-i! așa-i! în stânga.

Nagy Gy.: Așa-i! Fiecare cuvânt e o întortochiare! (Sgomot).

Președintele: Il rog pe dnul deputat Nagy...

Nagy Gy.: Să nu mintă! (Sgomot).

Președintele: Vă îndrum la ordine!

Iuliu Maniu: Sergentul în loc de a fi urmat invitații, l-a refuzat brusc pe notar, zicându-i: du-te de aci puturosule, pentru că și pe tine te i-au în baionetă, (Sgomot).

Cât privește cazurile singuratice de răniri — amintesc numai pe cele mai pregnante — dați-mi voie să expun următoarele:

Soldații cari mergeau cu căpitanul Rátky și locotenentul Hutiray în jos au intrat întâi de toate într'o stradă laterală, unde n'aveau nimic de căutat și aici în capătul ei la nr. 307 și 308 un soldat a împuns peste poartă cu baioneta pe Pavel Lupean, care stă lângă poartă, rănindu-l la cap. Mai în jos la nr. 27 și 28 au intrat în curte și acolo au împuns cu baionetele pe femeia lui Teodor Cipariu și pe fata lui, Mintia și n'au plecat decât la intervenția adjunctului notarial Boros Filon care chemase un ofițer să-i oprească. (Sgomot).

La nr. 315 au forțat poarta din țitiți, rupându-și unul baioneta. Au pătruns în curte și au vulnerat acolo pe Zaharie Augudean, pe fca-sa Zoița și pe doi băieți ai săi.

Afară de aceasta, George Zeriești și soția sa Maria, proprietatea casei nr. 326, auzind că afară este sgomot și că pruncii sunt în stradă, s'au dus să caute copiii. Femeia a găsit pe unul dintre copii, în vârstă de 3 ani, l-a luat în brațe și a plecat cu el. Pe drum, George Zeriești a îndemnat-o să grăbească, căci îi vede pe honvezi apropiindu-se. N'au reușit să scape însă, ci pe G. Zeriești honvezii l-au străpuns, de a rămas grămadă iar pe femeie au isbit-o cu atâta putere de poartă, că i-a căzut din mână copilul; au străpuns-o apoi în burtă și în coasta

dreaptă așa, că după cum voiu dovedi cu certificat medical, fusese rănită de moarte. Văduva Maria Ampeanu, proprietara casei nr. 327, sora nevestei lui George Zeriești, a ieșit atunci să vadă ce se întâmplă cu familia sorei sale. A pățit însă aceeași nenorocire: după cum voiu dovedi cu certificat medical, și ea a fost străpunsă în abdomen și în coasta dreaptă.

Nagy Gy.: Pe Dta ar trebui să te străpungă în burtă!

Președintele: Pentru această expresie îndrum la ordine pe deputatul Nagy György.

Markos Gyula: (Înterupe).

Președintele: Dnul Markos să nu înterupă.

Coriolan Brediceanu (înterupe).

Președintele: Rog pe dl Brediceanu să stea în pace; poftescă și lase-mi mie menținerea ordinii.

Iuliu Maniu: Este însă caz și mai tragic decât acesta. Ivan Borcea Sonicu a plecat deacasă, dela cealaltă margine de sat, cu carul, să-și aducă nutreț. A fost însă nenorocită oara plecării sale, pentru că înaintea caselor nrul 317 și 318 l-au ajuns soldații și pe el, care mergea în pace, un trimbițaș de companie cu numele Sárdi l-a lovit de mai multe ori cu sabia, l-a trântit la pământ, după cum a rănit și pe femeia Ana Boldis, care se da jos din car și voia să fugă.

Martorii dovedesc, că soldații au intrat în grădinile cu porumb dela casele nr. 392 și 393, de unde au scos pe femeia Sia Scortia și pe un idiot. Ioan Brașoveanu, cari fugiseră acolo de frică, și-i loveau într'una. Caracteristică că la cazul acesta a fost de față și căpitanul Rátky.

Ca on. Cameră să se convingă, că n'au intenția nici să măresc lucrurile, nici să le denaturez, nici să le pun în lumină falsă (sgomot), ci mă țin strict de obiect, imi voiu lua îndrăzneala să cetesc câteva certificate medicale, cari dovedesc anume cazuri, mai dovedind că oamenii aceștia și până azi sunt bolnavi și rămân schilodiți pe viața întregă (mişcare în stânga).

Dacă dl deputat va dovedi că eu fie pe față, fie svonind, am afirmat ceva fără temei, că vre-un om a murit, ori că au omorât pe cineva, voiu cere scuze.

Nagy Gy.: Ai spus-o acum! Rog să constate domnul președinte în notițele stenografilor.

Președintele: Nu-mi da dumniata mie îndrumări!

Iuliu Maniu: Iată, on. Cameră, aci este certificatul despre rănirea Mariei Prăcilă. Este femeia care a dus în brațe copilul.

Nagy Gy.: Cine l-a emis?

Iuliu Maniu: La emis dr. Rohonczy Béla, medic cercual în Blaj, un ungar, dar a scris-o și dr. Alexandru Pop, va să zică este un certificat demn de toată încrederea.

(Aici cetește certificate autentice dela medici, cari în text sunt publicate pe două coloane. Urmează apoi):

M-am provocat la toate acestea atestate medicale pentru a dovedi, că de fapt, după socoteala omenească a medicilor, eram în fața unor răniri mortale, așa încât când am vorbit cu doctorul — nu numai cu cel din Blaj, ci și cu cel trimis de autorități la fața locului — acesta a zis că nu-i nici o nădejde ca oamenii aceștia să rămână în viață. E curată întâmplare, că n'au murit. Ab-

tracție făcând de ceilalți, acești trei inși au rămas schilodiți pe toată viața și fără a mai putea munci. Dar nu numai aceștia au rămas răniți, ci și următorii:

1. Ioan Borcia, cantor. 2. Alexandru Poșa, primar comunal. 3. Irimie Dogin. 4. Leonte Cipariu. 5. Valerie Cipariu. 6. Ioan Câmpian I. Augustin. 7. Pavel Lupean. 8. Ciugudean Miuța. 9. Irimie Anton. 10. Ioan Brașovean. 11. Sia Scortia. 12. Vasile Boarin. 13. Teodor Cipar. 14. Valerie Bocea. 15. Maria Dicoiu. 16. Maria Câmpian n. Zerieș. 17. Maria Zerieș n. Frățilă. 18. George Zerieș. 19. Ioan Borcea sonica. 20. Ana Boldiș I. Ciuta. 21. Vasile Șarlea. 22. Ana Ciugudean. 23. George Ciugudean. 24. Ioan Ciugudean. 25. Alexa Marton. 26. Ioan Rațiu. 27. Petru Brád. 28. Ioan Câmpian I. Gligor. 29. Demetriu Boldiș. 30. Leonte Cipariu I. Iacob. 31. Teodor Cipariu, Gidi. 32. soția acestuia și 33. Zoia Cipariu.

Așa dară 33 răniți, dintre cari 9 sunt femei și fete.

On. Cameră! După ce s'au întâmplat aceasta, a doua zi notarul s'a dus la colonel și l-a rugat să facă bine să rămână cu compania în Pánade până să lămurește chestia rănilor și celelalte. Vice-colonelul a chemat compania și a zis notarului: Mă duc în jos cu compania, unde te voi aștepta, caută ce e prin sat și prețuește pagubele făcute la cărciumă. Notarul s'a dus cu medicul regimentului, dar pe când s'a întors, vice-colonelul nu mai era acolo, ci numai căpitanul Rátky și sublocotinentul Huttiray. Acești doi ofițeri au plătit paguba din birt evaluată la 20 cor. și când notarul a exprimat că lucruri de acestea nu să pot întâmpla cu o armată regulată și a desavuat purtarea militarilor...

Bolgár F, secretar de stat. Cine a zis asta? Notarul a zis-o?

Iuliu Maniu... Căpitanul Rátky și sublocotinentul Huttiray a declarat, înaintea martorilor, că...

Bolgár F. Cum îl cheamă pe notar?

Iuliu Maniu... Simon Gergely... Huttiray a zis că faptele acestea honvezii le-au săvârșit după comanda lor. Martori la asta sunt: Notarul, Pavel Lupean, Alexandru Poșa, Leonte Cipariu, D. Boldiș, Ioan Câmpianu.

Onorată cameră, întrebarea mare era, că oare ce signal a dat căpitanul soldaților, când s'au început rănilor. Trebuie se observă, că avem două păreri, ceea ce e foarte important din punct de vedere al stabilirii lucrurilor. O părere e pe care o întărește notarul, ș'nume: căpitanul a dat mai întâiu de tote signalul patrulei, după aceea vardei iar la urmă întregii companii și în sfârșit a dat signalul de retragere.

Față de acești patru martori, cari toți au servit în afinata comună, alții mărturisesc că nu așa s'a întâmplat siganalul, ci mai întâiu a fost dat pentru „bereitscht“, iar al doilea pentru alarmă. Eu nu știu dacă așa s'au petrecut lucrurile sau nu. Aici mă mărginesc numai la martori.

E important în toată chestia și aceea, că după ce dl ministru de honvezi a binevoit a da ordin să se facă imediat cercetare, s'a ivit și întrebarea despăgubirii celor răniți. Nu știu dacă aceasta, s'au alta comisie, pentru despăgubirea oamenilor deveniți infirmi și incapabili de muncă a stabilit în procesul verbal pretenziuni de o sută și

două sute coroane despăgubiri pe viață. Și e fapt, că până acuma nu numai că n'au primit despăgubiri — ci după cum voi arată mai departe — îi așteaptă încă și alte nenorociri.

E lucru neîndoielnic on. cameră, că aici din partea soldaților au fost răniți mai mulți oameni.

E neîndoielnic și aceea că pentru examinarea acestui caz, s'a dus o comisie la fața locului.

Natural că s'au dus și pentru îngrijirea celor răniți și pentru stabilirea faptului. În loc însă ca acești oameni păgubiți să fi căpătat vr-o despăgubire, în loc să fi fost răsplătiți pentru suferințele lor, să le fi răsplătit cheltuelile farmaciei și ale doctorului, se pominesc cu câteva zile înainte de asta, că *auctoritățile comunale pretind dela ei 810 cor. pentru doctor și 77 cor. 1 fler cheltueli pentru farmacie; dela unu Ioan Borcea — 443 cor., dela o altă femeie 154 cor., dela al treilea 176 cor. și așa mai departe. Notarul comunal probabil va fi silit să dea pentru cheltuelile doctorilor și contul farmaciei cam 77 cor.*

Ori. on. Cameră nu e destul că acești oameni au fost maltratați ziua din partea honvezimei, a puterii noastre armate (Contraziceri în partea sângă) fără nici un motiv, nu e destul că mereu îi săcăle, ci le mai ia și micile averi ale acestora sermani oameni, numai fiindcă au avut parte din marea onoare, să facă, cum am spus mai sus, cunoștința cu soldați și ofițeri.

Așa cred on. cameră, că asemenea lucruri nu se pot petrece într'un stat de drept. Încă nici în cazul, când această ciocnire s'ar fi întâmplat într'adevăr din vina oamenilor din sat, nici în caz când s'ar putea presupune că nouă femei au început să se războlescă cu o companie de honvezi, cu mâna goală, și atunci, cred eu, că ar fi un lucru îngrozitor, dacă ar pretinde dela acești oameni cheltuelile pentru doctor și doctorii. Oricine ar pretinde aceasta sub orice împrejurări: după ce s'a întâmplat în legătură cu militia, e datoria visteriei militare să se îngrijiască că să se restituie acestor oameni cheltuelile de doctor și doctorii. Aprobări la mijloc), și să fie despăgubiți.

Aștept cu liniște răspunsul ce dl ministru va binevoi ami da. Cele expuse mai sus le știu dela oameni de încredere: dela notar, primar, etc. Cred că guvernul și mai ales cel militar are deosebita datorie și chemare ca să impedece asemenea lucruri și întru cât nu pote să impedece, e dator să se îngrijiască ca să se restabilească ordinea legală: aceia cari suferă să fie despăgubiți iar cei păcătoși să fie pedepsiți în chip exemplar. Aceasta nu e o chestie izolată; și în Cristian s'a întâmplat un, asemenea caz, la câteva săptămâni după Pánade, cu deosebire, că acolo într'adevăr au fost certe și revolte de cărciumă, ceea ce aici nu s'a întâmplat. Acolo demult au fost pedepsiți vinovații, cari au făcut parte din armata comună.

Ugron Gábor: Fiindcă au fost vinovați?

Maniu: Acolo de mult s'au făcut toți pașii, aici nu s'a făcut încă nimic!

Ugron Gábor: Fiindcă n'au fost vinovați!

Iuliu Maniu: Imi permit deci cu toată onoarea a prezenta următoarea interpelare: (Citește).

Interpelație adresată ministrului de războiu în chestia măcelului săvârșit de către batalionul IV al regimentului de infanterie a honvezilor 24 în comuna Pánade din Tárnavá-micá, la 25 August 1907, și în chestia despăgubirii răniților.

1. Are cunoștință ministrul de honvezi că ofițerii și honvezii batalionului IV din regimentul 24 de infanterie honvezească, care a fost încvartirată în comuna Pánade au măcelărit fără nici o cauză rânind mai mult sau mai puțin grav peste 34 cetățeni pașnici, parte pe stradă, parte în ogrăzile lor proprii?

2. Dacă da, pornit-a dl ministru cercetare în chestia acestui revoltător măcel? și dacă a pornit, care e rezultatul cercetării? Fost-au pedepsiți sau nu soldații uitați de sine? Fost-au despăgubiți răniții și este dl ministru dispus a pune pe biroul camerei actele referitoare la chestia amintită sau le publică în întregime?

3. Are dl ministru cunoștință că dela răniți, cari sunt țărani săraci, se pretinde peste 800 de cor. cheltuelile pentru medic și peste 77 cor. spese de farmacie, fapt care îi duce pe omenii chinuți, dintre cari trei nici acum nu s'au însănătoșat, la ruină materială, în loc de a fi despăgubiți pentru suferințele și pagubele lor material?

4. Este dispus dl ministru a lua fără răgaz măsuri ca vinovații să fie pedepsiți, răniți să fie despăgubiți și ca acest revoltător caz să se tranșeze după toate cerințele ordinii de drept?

† Răspunsul ministrului.

Jekelfalussy Lajos, ministru de honvezi. În ziarul „Tribuna“, după cum însuși ziarul a notat, tot Maniu a dat datele articolului cuprins în doliu, sub trei titluri cu litere grase: Măcelul îngrozitor dela „Pánade“, ofițerii honvezimei și soldații măcelăresc un sat românesc. „Doliu național“, spune că în Pánade honvezimea magiară, ofițerii și soldații au atacat și au măcelărit pe locuitorii pașnici români. Mărește peste măsură — zice — gravitatea lucrului, împrejurarea că nu soldați de rând, nu un ofițer nebun, ci ofițerimea unui întreg regiment, în frunte cu comandantul, a aranjat aceste crime, ba au luat chiar parte activă la dânsule... Că o asemenea oștire e rușinea veacului și nu merită să existe... (sgomot).

Markos Gyul'a: Denunțări în străinătate! (Așa e!)

Jekelfalussy... și că în urma acestora nu e alt mijloc, decât ca noi românii să ne înarmăm cu toții, ca să ne apărăm împotriva bestialităților honvezești. (Sgomot în stânga. Esclamări: Așa informează străinătatea!)

Acest articol l-a scris „Tribuna“ pentru care am și pornit procesul de presă. Aprobări vii).

Nagy György: Trebuie închis în temniță mișelul!

Jekelfalussy: După dispozițiunile legii ministrul de honvezi, s'au alt comandant de diviziune dacă este înștiințat despre vre-o neregulă pornește îndată anchetă. (Așa e!) Al Această cercetare comanda cercului Vîbdgîn honvezi a și făcut-o. (Aprobări).

Cu prilejul manevrelor compania de honvezi susamintită, în ziua anunțată din minecă, a sosit la Pánade. Ca sală de mănă-eg

care a ofițerilor a fost designată școala română din partea autorităților comunale. Acolo — parte în curte — parte în localul școlii, a fost despachetat și aranjat menajul ofițerilor. Intre acestea a venit în curte un anumit Ioan Borcea, care să uită la toate cu curiozitate, fără să fi bătut la ochi. Acest om eră cam beut. (Exlamări din stânga: Beat!) Se dusă în școală și să întâlnească cu căpitanul — notez că un căpitan cu numele Jakab, mi-ați denunțat nu e în companie, ci e unul Rátky.

Zic, omul acesta s'a întâlnit cu căpitanul și tot atunci a venit vorba că tinerimea satului obișnuște să ție Duminecile horă în curtea școlii. Comandantul batalionului a luat acesta imediat la cunoștință și a luat dispozițiune, ca locuitorii să nu fie incomodați în modul lor de a-și petrece vremea (Aprobări) și după prânz într'adevăr tinerimea s'a dus în curtea școlii, ținându-și acolo hora. La horă au luat parte și soldați, ba afirmativ și un ofițer; iar căpitanul l-a tratirisit pe țigan cu vin, ca să zică mai bine.

Acest Ioan Borcea mai târziu s'a întors din nou în localitate, când dansatorii erau pe plecate. Atunci căpitanul l-a provocat că dupăce dansatorii s'au îndepărtat bagagele ofițerilor stau în curte desfăcute, nu mai poate permite intrarea nici unui om străin. Și l-a provocat pe Borcea să iasă. Acesta a și ieșit, dar mergând a iujurat cu cuvinte cari nu se pot aci reproduce, honvezimea. (Strigăte: A la Rigo!) Honvezi zrențuroși și câte toate le-a zis, la ce apoi a fost dat afară. (Aprobări).

În momentul când învățătorul a fost dat afară din stradă s'au aruncat cu pietri în curte. (Sgomot). A fost lovit cu piatră un sergent, un ofițer și un soldat. Ofițerul s'a întors apoi și văzând un gornist în stradă i-a strigat să-l lovească cu palma pe ce care a aruncat cu piatra. Gornistul a executat ordinul (Haritate. Aprobări). Și din clipa aceasta și-a luat începutul răsboiului, adică o curată bătaie de stradă. Pentru a i-se pune capăt acestei bătăi, căpitanul Rátky, cum prea bine ați spus, a dat ordin să sune alarma, ceea ce înseamnă, că fiecare soldat trebuie să vie acasă. În vremea aceasta se lătiră multe vești între honvezi. Mai întâiu se zvonise că pe doi camarazi ai lor i-au închis în cărciumă și vreau să-i omoare acolo. Atunci o mulțime dintre ei au fugit la cărciumă, unde găsind ușile încuiate, au spart geamurile și au intrat pe fereastră pe honvezi însă nu i-au aflat.

Al doilea, scenele petrecute înaintea școlii, adică înaintea popotei ofițerilor au produs în mulți impresia — pentru că acolo s'a aruncat cu pietri — că vreau să atace pe ofițeri. La aceasta honvezii au alergat întru apărarea ofițerilor — și aceasta nu le-o pot lua în nume de rău, pentru că și-au împlinit numai datoria (Vii aprobări) — spre școală... (Sgomot).

Nagy G: Pe un ofițer l-au și atacat. A fost bolnav în pat și se răspândise vestea ca l-au omorât. Și asta i-a iritat! (Sgomot).

Jekelfalussy, ministrul de honvezi: În vremea aceasta s'au întâmplat diferite răni, dar nu în așa număr și nu prin honvezi. Pentru că, să-mi dați voie, a cercetat la fața locului comisiunea mixtă; a fost afară tribunalul militar cu tot aparatul; au ascultat pe toți răniții și aceștia n'au știut nimeni

decât pe trei honvezi cari a luat parte la bătaie. (Sgomot. Iuliu Maniu clătină din cap).

Dați-mi voie, eu n-am fost în Pánade și n-am auzit nimic — eu citez numai din acte — și din aceste constat, că numai trei honvezi au fost pedepsiți pentru rănire corporală ușoară. Aceasta este starea faptică. Cât privește pe cei grav răniți, mi-se pare cinci la număr, nu s'a putut dovedi nimic asupra honvezilor.

Iuliu Maniu: A fost un batalion de honvezi întreg!

Jekelfalussy, ministru de honvezi. Într'un batalion sunt o mie de inși și aceștia n-au fost toți acolo. (Mișcare în stânga).

Din cele expuse, am cam răspuns la toate punctele interelației. Una vreau numai să mai amintesc: desdaunare n-a cerut nimeni, dar chiar de ar fi cerut, ori dacă cer, nu erarul este dator să-i dezdauneze, ci acei cari i au rănit. Nu se pot face legi speciale pentru onorabili locuitori din Pánade. În sensul legilor țării, cel ce a rănit pe cineva acela are obligațiunea să-l și dezdauneze și nu pot pricepe pentru ce s'ar face în privința aceasta vre-o deosebire cu locuitorii din Pánade.

Cercetarea s'a făcut în modul cel mai riguros și, pe cum am spus, trei honvezi au fost dovediți de a fi rănit și luat parte la bătaie, aceștia au fost pedepsiți în mod exemplar. Despre numărul răniților pe care-i pomeneste dl deputat, pe cum și despre cheltuelile de farmacie eu n-am avut nici o cunoștință, nimeni nu le-a cerut dela mine, dar și de le-ar fi cerut, nu-i puteam da alt răspuns, decât acesta pe care îl dau dlui deputat.

La p. 4 al interelației: este dl ministru dispus a pedepsi pe vinovați? Sunt deja pedepsiți, și este greșită informația că acolo nu s'ar fi ținut o procedură justițială cu observarea tuturor regulelor, că afacerea ar sta în stadiul cercetării. Nu, judecătorii și-au făcut acolo datoria, au adus sentință și conform acestei sentințe au fost pedepsiți trei honvezi, despre cari s'a dovedit că au luat parte la bătaie.

Rog, on cameră, să binevoiască a lua răspunsul meu la cunoștință. (Aprobări).

Președintele: Dorii domnule deputat a răspunde?

Replia dlui Maniu.

Iuliu Maniu: Așa cred nimeni nu se va mira, că nu i-au la cunoștință răspunsul dlui ministru. Nu numai că nu-l iau la cunoștință, dar sunt dator să vi-o spun, că răspunsul dsale, m-a atins foarte dureros. Întâiu de toate trebuie să mă justific, în ce privește acuza ce mi-se aduce de dl ministru și pe vremea aceea și de o parte a presei că eu aș fi comunicat lucruri exacute, cari nu corespund adevărului. (Strigăte în stânga: Telegrama! Sgomot. Președintele sună!) Tot ce am spus în telegramă este adevărat, afară de o eroare că n-am numit pe căpitanul Rátky ci pe căpitanul Jakab.

Ugron G: Unde-s morții? (Sgomot).

Iuliu Maniu: Nici-odată n-am vorbit de morți. Am amintit de răni mortale, pe cum dovedesc certificatele medicale pe cari le-am cetit, că acele răni au fost într'adevăr mortale, răniții nu s'au mai vindecat, dimpotrivă s'a așteptat și azi în orice clipă moartea lor. Încât privește vestile apărute

în ziare, declar că primesc toată răspunderea pentru acele vești pe cari le-am trimis cu iscălitura mea și cari au fost publicate — în fața oricărui, în fața parlamentului, a ministrului ori a justiției, nu pot însă primi răspunderea pentru acelea cari au denaturat informațiile mele. (Sgomot. Președintele sună). Este o procedură curioasă din partea unora ziare, cari mi-au imputat declarații pe cari nu le-am făcut cu scopul ca pe baza acelor declarații inexacte pe cari nu le-am făcut să atace și exactitatea declarațiilor pe cari le-am făcut și pentru cari din nou o declar, primesc răspunderea atât în parlament, cât și în fața justiției. Starea faptică a lucrului este aceea pe care eu am expus-o. Expunerea dlui ministru s'a întemeiat pe informații inexacte. Ceea ce am spus aici și am publicat sub iscălitura mea, corespunde într'adevăr.

Cât privește declarația domnului ministru, că n'a putut pedepsi numai trei honvezi, mărturisesc sincer, nu știu ce să-i răspund. D-sa zice, că de aceea, fiindcă nu s'a putut dovedi individual cari dintre honvezi au rănit pe copii, femei și bărbați. Ce poftiți d-voastră, domnule ministru? Ca mulțimea de acolo să cunoască individual pe toți ofițerii și honvezii din acel batalion? Ceice fugeau dinaintea baionetelor aceia nu se mai gândeau să ia seama la frumoși ochi ai domnilor ofițeri ori ai honvezilor. Fiecare soldat a fost îmbrăcat în acelaș mod și dacă d-voastră investigați așa, cu acest cinism, (Sgomot colosal. Președintele sună). atunci într'adevăr nu știu ce înseamnă ordinea de drept într'un stat.

Să-mi dați voie, domnilor, este îngăduit, este tolerabil din partea d-voastră, reprezentanți ai poporului, ca puterea armată, organizată a statului să săvârșească un astfel de atac asupra cetățeni lor pacinici (Mișcare.) fără ca d-voastră ori eu, să am dreptul să chem la răspundere pe acel corp de armată, regiment, batalion, ofițer ori comandant care poartă răspunderea pentru armată? Cum vă închipuiți să fie în stare cineva a numi individual dintr-o întregă trupă de soldați cari au rănit 33 de oameni. Asta doar într'adevăr trece peste hotarele cari ar putea fi justificate prin ori ce culoaze de partid.

Nagy G: Pe cine să pedepsească dacă nu se poate dovedi?

Pető S: Pe comandant. (Strigăte: Pe agitator! Sgomot. Președintele sună).

Iuliu Maniu: Se poate oare tolera într'un stat de drept, ca, să fie constat că prin armele soldaților au fost răniți 33 oameni între aceștia 9 femei, despre care nu se poate afirma că ar fi vrut să se ia la bătaie cu ofițeri (Contraziceri) că ar fi vrut să se ia la bătaie cu soldați, se poate tolera ca integritatea corporală a 9 femei a 33 de oameni să fie aruncată pradă puterii armate a statului, soldaților? (Sgomot).

Ugron G: Cum poți să spui astfel de lucruri!

Iuliu Maniu: Este vre-un jurist în țara aceasta, în întreaga lume civilizată, care să primească punctul de vedere al domnului ministru?

Pető S: Adevărat! Cheltuelile nu se pot pune în sarcina acelor oameni. (Sgomot. Președintele sună).

Iuliu Maniu: Am știut că acesta va fi răspunsul dlui ministru, că oamenii au

aruncat cu petrii și că a fost o simplă bătae stradă. Dar m'am provocat la martori, cari dovedesc, că nimeni n-a aruncat acolo cu petrii. (Contestări).

Jekelfalussy, ministru de honvezi: Cel în care s'a aruncat, acela e numai mator?

Iuliu Maniu: Dovedesc prin martori că n'a fost nici o încăerare. N'a fost nici un soldat nici măcar sgâriat din partea cuiva. Insuș Ioan Borcea, nici n'a fost în popotă, numai în curte.

Nagy G: Au rupt și o baionetă.

Iuliu Maniu: Dacă este o încăerare de stradă asta presupune totuși o acțiune reciprocă.

Jekelfalussy, ministru de honvezi: Încăerare a și fost.

Iuliu Maniu: Încăerarea numai între două părți e posibilă. Altfel nu sunt decât cei ce bat.

Jekelfalussy, ministru de honvezi: Așa a și fost!

Nagy G: Au rupt și o baionetă!

Iuliu Maniu: Da, s'a rupt o baionetă, forțând din țitini poarta dela Nr. 313. (Sgomot). Domnul ministru de honvezi spune că a fost nevoie de a apăra pe ofițeri. Dacă a fost nevoie de aceasta, de ce au rănit pe femei? Acelea doar n'au venit să atace pe ofițeri. (Sgomot și contestări. Președintele sună). Impotriva femeilor trebuiau apărați ofițerii? ori dacă a fost nevoie de apărarea ofițerilor, de ce au intrat soldații prin ogrăzile oamenilor, acolo doar prin ogrăzi nu erau ofițeri? Cei doi soldați, stăteau în pace în cârciumă, nici dl ministru nu afirmă că iar fi atacat cineva, de ce a trebuit să fie luată cârciuma cu asalt.

Nagy G: Mergeau acasă la sunetul gornistului.

Iuliu Maniu: Rog pe dl ministru, să nu-mi ia în nume de rău, dacă răspunsul său nu-l pot lua la cunoștință, nu numai în numele meu, nu numai în numele partidului meu, ci în numele a întregii lumi civilizate. (Sgomot mare). Nu îl pot lua pentru motivul că nu aflu de posibil, ca 33 de oameni să fie răniți din partea unui batalion de soldați, fără ca să primească nici o desdaunare, fără vr-o satisfacție, fără ca făptuitorii să fie pedepsiți. (Strigăte: A fost pedepsiți).

Nagy G: Bani le trebuie, nu satisfacție!

Iuliu Maniu: Pentru oricare trupă este responsabil cineva. Orice ierarhie este așezată pe sistemul principului gradățiunii privitor la responsabilitate. Dacă d-voastră vreți să desdaunați, poftim desdaunați din partea erarului, pentru că oamenii erarului au rănit și pentru că în interesul statului a trecut pe acolo batalionul, care uitat de sine a săvârșit aceea ne mai pomenită barbarie.

Dar dacă erarul nu o vrea această, poftiți și luați la răspundere pe dl major, pe dl căpitan să răspundă ei, pentru trupa, care stă la ordinele lor. Afacerea aceasta a o lua așa simplamente la cunoștință și a trece peste ea la ordinea zilei, este imposibil. Eu îl rog pe dl ministru să binevoiască a depune pe biroul camerei toate actele investigației.

Jekelfalussy, ministru de honvezi: Bucuros.

Iuliu Maniu: Binevoiti a da prilej ficării membru al Camerei să se convingă, ce investigație s'a ținut, pentru că nu se poate, ca într-o cauză de acestea să se

construiască, pe baze de informații unilaterale, starea lucrurilor. Pe de a parte stă adică publicul lovit pe de alta domni ofițeri, armata. Acum un tribunal militar, primește de bani buni aceeași aduc în apărare lor domni ofițeri și soldații. Asta nu corespunde spiritului justiției nici civil nici militar. Eu deci, pe lângă cea mai adâncă expresie a durerii ce o simt, că s'a putut întâmpla un caz ca acesta și că s'a putut da un așa răspuns în parlament, declar că nu iau răspunsul la cunoștință.

Duplica ministrului.

Președintele: Domnul ministru vrea să vorbească.

Jekelfalussy, ministru de honvezi: Întâi de toate declar, că din partea mea regret mult acest caz, ca orice exces, dar mă văd silit să citez acel vechin... vechiu proverb, care vorbește despre nürnbergeri, că numai pe acela l-au putut spânzura, pe care l-au prins. Și la Pânăde, numai acela poate fi osândit, despre care se dovedește că s'a bătut. Dacă pânădenii n'au știut servi cu mai multe date tribunalului militar, numai cu acelea ce privesc pe acești trei oameni, eu nu sunt de vină și nu e de vină nici comanda districtuală, nici tribunalul militar. Tribunalul i-a osândit pe cei ce trebuiau osândiți și așa cred că prin aceasta s'a satisfăcut indestul dreptății.

Cuvântul din urmă a dlui Maniu.

Președintele: Domnul deputat mai poate reflecta.

Iuliu Maniu: În privința desdaunării mai am o observație la cele spuse dl ministru. Știm prea bine, că dacă un fapt penal se săvârșește pe calea tumultului, toți membrii celui tumult, fără privire la făptuitori, au responsabilitatea penală. (Sgomot mare).

Președintele: Rog pe domniile deputați să ascute în liniște.

Iuliu Maniu: Fiecare membru al tumultului fără considerare la măsura în care a participat la fapta punibilă, trebuie necondiționat, pedepsit. Întreb acum, dacă aceasta stă față de o mulțime, un tumult neorganizat, de ce n'ar sta și față de soldați, cari operează la ordin, la comandă și cari au organe, cari sunt datoare cu responsabilitate. Nu iau la cunoștință răspunsul.

Hotărârea.

Președintele: Urmează votarea.

Pu o întrebare: Binevoiti a lua la cunoștință răspunsul domnului ministru, da sau ba? (Da! Ba!) Rog pe domniile deputați cari iau la cunoștință răspunsul, să binevoirse a se ridica. (Se întâmplă). După aceasta cred că pot anunța că camera ia răspunsul la cunoștință.

Noutăți.

Din Arhidieceză. Vice-protopopul Ibașfalăului *George Simu*, a fost numit protopop actual. — Parohul Ciungei *Ioan Moldovan*, a fost numit vice-protopop onorar. — Administratorul parohial din Casonl-mare *Artemiu Boieriu*, a fost numit de paroh.

Necrolog. Dela Lugoj se vestește moartea canonicului *George Telescu*, repausat după un morc scurt în al 68 an al etății și 3 al canoniciei. — De asemenea se vestește decedarea vrednicului protopop *Augustin Antal* dela Beiuș.

Hymen. *Ariton Migia*, cleric abs. și *Silvia Dregheciu*, fidanță.

— *George Bărbat jun.* Blaj și *Victoria Murium*, Gârbova. — căsătorii.

Pentru răscumpărarea feliicitărilor de Ss. Sărbători. Și-au rescumpărat feliicitările în favorul *fondului subsidiar al preoților*: Dr. Eugen Bran, Teaca, 5 cor. A. C. Domșa, Blaj, 3 cor. Iosif Lita, Iclod, 10 cor. I. Hulea, Buia, 6 cor. — în favorul *fondului Mesei studenților*: Dr. Eugen Bran, Teaca, 5 cor. Iuliu Albini, Zlagna, 10 cor. Const. Colbazi, Spring, 4 cor. Emil F. Negruț, Petrifalău, 3 cor. Gavril Precup, Blaj, 3 cor. Ioan Cișmaș, Metieș, 250 Petru Panda, 250 Ioan Hulea, Buia 6 cor. I. Urzicean, Corbu, 3 c. Dr. I. Oltean, Ludoș, 6 cor. Corn. Crișan, Teuș, 2 cor. Traian Radu, Feneș, 10 cor. Alexandru Raț, 4 c. I. Albon Doștat 4 cor. Din parohia Bistra, Laurențiu Nicoară, preot a coctat dela: Ales. Papiu, paroh 4 cor. Romul Marcu, preot 4 cor., Iuliu Poruțiu, paroh em. 3 cor., Laurențiu Nicoară, preot 2 cor., Aureliu S. Micu, inv. 1 cor., Iuliu Coroiu, inv. 1 cor., Lucreția Papiu, preoteasă 1 cor., Lucreția P. Nicoară, preoteasă 1 cor., Ds. Irma M. Papiu, 1 cor., Silvia M. Coroiu 1 cor. Ioan Salmen, 40 fil., Nicolae Selagea, 1 cor., Iuliu Gligor, 1 cor., George Bucea, 1 cor., George Poșogan, 40 fil. Dionisiu Popa 40 fil. Ioan Haiduc, 1 cor. Petru Sicoe, 1 cor. Teodor Achim, 1 cor. Ioan Gera, 1 cor. Ioan Dragea, 2 cor. Istina Diniș, 20 fil. Alexandru Papiu cel mic 1 cor. Anica Salmen, 1 cor. George Rîșteiu, 60 fil. Amalia Andreșel 1 cor. Iosif Catalina, primar 1 cor. Ioan Balea, vice-primar 1 coroană. Suma 35 coroane. — în favorul *fondului Internatul de fetițe*: Elisa Bodocan, directoara internatului 2 cor. Ioan Hulea, Buia, 6 cor. — în favorul *fondului Orfanotrofului*: Ștefan Roșian, Blaj, 2 cor. X. Y. 2 cor. — Pe seama *bisericii române gr-cat. din B. Huedin*: Constantin Căciulă contabil de bancă 2 cor. Dr. Vasiliu Crișan avocat și soția, 10 cor. Mihaiu Mărincaș cassar de bancă 4 cor. Ioan Pecea of. de bancă 2 cor. Dr. Andreiu Pop adv. și soția, 12 cor. Ioan Pop protopop, în Morlaca, 5 cor. Ștefan Pop protopop, Fildul de mijloc, 2 cor. Iuliu Poruțiu, proprietar și director de bancă 2 cor. Alexandru Tănulețcan, preot în Kiskapus, 1 cor. total 40 cor. colectați prin dl Dr. Andrei Pop, adv. și curator bisericesc.

Serata Casinei din Blaj. Luni în presara Anului nou s'a aranjat la Casina una din cele mai frumoase serate. Salele spațioase abia puteau cuprinde pe cei adunați. Serata s'a deschis la oarele 8 $\frac{1}{2}$, cu o piesă armonioasă, executată la pian cu toată preciziunea de dsoara Otilia F. Negruțiu și fratele dsale medicinistul Emil F. Negruțiu. A urmat apoi punctul de forță al seratei, conferența prof. Gavril Precup, despre intelectualii noștri, în trecut și prezinte. Conferența foarte potrivită, bogată în învățături, a fost subliniată cu dese aprobări, și conferențiarul feliicitat. După conferență a cântat la pian dsoara Lucia Murășan cu o tehnică ușoară și sigură; dsoara Veturia Negruțiu, a declamat poezia Un Vis de Z. Bărsan, cu o voce doiasă și foarte plamă, pe urmă prof. Dr. A. Chețianu ne-a arătat romanticele regiuni a'e Dunărei de jos.

„Familia Română” revistă săptămânală ilustrată pentru literatură, informații și distracție va apărea în curând la Budapesta. Proprietar și prim redactor al noiei reviste va fi dl Lucian Balcaș, redactor la „Lupta” și „Poporul Român.” „Familia Română” promite a aduce și o surpriză pentru dame, începând deja cu întâiul număr. Abonamentul costă pe un an 10 cor. Numeri de probă se trimit la cerere dela redacția „Familiei Române” Budapesta V str. Csáky 23.

Partea literară.

Mysterium crucis.

Roman

din timpul împăratului Nero

de

Felix Nabor.

(Continuare)

3

„El însuși, Augustă! Și el să roagă să-i permiți a te conduce la lectica ta. Mi-se pare, că ai fi prea debilă pentru a putea coborî, fără sprijin, treptele Capitolului.“

„Ah, cu câtă plăcere îți permit,“ zise ea cu vioiciune. „Așa dar totuși nu e așa de gol, așa de trist în jurul meu, cum credeam. Cel puțin mi-a rămas un prietin!“

Și până când unul dintre preoți merse să aducă lectica, Octavia vorbi despre timpurile ei din tinereță, ca despre un vis dulce.

Apoi se ridică, mulțumi preoților și răsămându-se de brațul lui Plautus, merse încet la poarta de aramă, unde aștepta lectica.

În timpul mersului ea zise încet: „Ah, amice, eram aproape se desenez, pentru că simțiam cum se surpă toate dimprejurul meu. Acum însă sum mântuită; am cel puțin un braț, pe care mă pot răsămă, căruia mă pot încrede. Nu?“

„O, împărăteasă,“ zise Plautus cu ochii strălucinzi, „viața mea e a ta: iea-o, dacă ai lipsă de ea.“

„Mulțumesc! Mă încred în amicitia ta. Acum însă rămas bun! Căile noastre se despart!“

„Durere, Octavia! Ah, cât de dulce a fost timpul nostru din tinereță, timpul, în care încă nu erai ornată cu purpură.“

„O, amicului meu,“ vorbi Octavia cu tristeță, „purpura, purpura! Câtă durere e ascunsă între crețele ei roșii! Rămas bun, amice!“

Ea se urcă încet în lectică, apoi mai aruncă o privire călduroasă lui Plautus. După aceea perdelele de purpură se închiseră.

Plautus rămase locului, privind visător în urma lecticii.

Acum sosi și Calpurnius, carele îl conduse la vale în Via sacra, unde-i aștepta lectica sa.

La colțul unei străzi se ivi un tinăr, carele se îndreptă spre Piso. Acesta însă se întoarse și zise lui Plautus: „Este Sergius, un tinăr jurist, carele întărită plebea contra nobilimei. Eu nu-l pot suferi. Apoi afară de aceea a și sărăcit — și în disgrăție la curte. Haide, mergem mai departe.“

„Ah,“ zise Plautus, „il recunosc! Am fost conșcolari în Atena și pe atunci îmi eră prietin bun! Voesc cel puțin să-l salut!“

„Cum vrei,“ zise Calpurnius, „dar nu te arată cu dânsul în public numai o singură dată, apoi încunjură-l! Rămas bun, și zăii te ocrotească, până la revedere. Salve!“

Plautus porni către Sergius și-l salută cu cordialitate. Acesta eră mirat. „Cum, mă recunoști?“ întrebă el.

„Mă bucur, că te văd!“

„Însă eu sum sărac! Lethe mi-a înghițit averea și numele.“

„Ai fost prietinul meu! Ești tinăr și plin de spirit. Iarăși te vei ridica!“

Da, dacă a-și putea face lucrul acesta! Însă eu am două dureri nevindecabile: Am pierdut încrederea în oameni și mi-am pierdut inima.“

„Atunci încearcă să le recâștigi pe amândouă,“ zise Plautus, „și astfel ești ajutorat!“

„Prietine, asta n'ajută nimic! Mai înainte am cercat se fac pe popor se creadă, că lumea este o pădure sălbatică, iar oamenii sunt bestiile dintr'ansa! Am fost însă răs. De zece zile caut pe o fată, căreia aparține inima mea, însă n'o găsesc! Astfel nu-mi rămâne altceva de făcut, decât să-mi îngrop iubirea și speranța în vinul de Falerne, cu care face astăzi cinste Sallustus cel bogat. Aceasta baremi produce o zi de uitare!“

Fără de a rosti vre-un cuvânt de rămas bun, Sergius își aruncă colțul mantalei peste umăr și plecă.

„E nebun,“ zise Plautus mirat.

„Ba nu,“ vorbi un Quirit din apropiere, carele ascultase conversația întreagă, „nu, e beat numai.“

Capitolul III.

Noaptea.

Noaptea își întinse mantaua cea instelată asupra Romei, domnițoarea lumii; lumina palidă a lunii se revărsă peste și-rurile de coloană ale templelor și palatelor

Pe stradele cele înguste zburiau trăsurile de călătorie, și cete de femei și bărbați beți grăbiau se între în tabernele iluminate. Prin locurile cele mai întunecate ale stradelor și peste piațele publice se fu-rișau umbre suspecte.

De câtră câmpul lui Marte se apropiă o societate veselă: Rufus cel gros, liferantul gardei imperiale, Sergius și o mulțime de alți prietini de ai lor.

Fetele lor erau roșii de vinul cel mult ce l-au beut, iar în părul lor atârnavă cununii de trandafiri, aproape despoiate de frunze. Se țineau cu toții de brațe, și cu pasul lor clătinător umpleau strada întreagă de-a latul.

„Trăiască Sallustus!“ bălbăi Rufus. „Este, drept, că-i un măgar, dar am aflat că are și două însușiri bune.“

„Și cari ar fi acelea?“ întrebă Sergius. carele eră cel mai treaz între soții săi, fiindcă partea cea mai mare a timpului, cât a ținut masa, el a dormit.

„Întâi: bucătăria sa!“

„Într'adevăr, limbile de flăcărigo au fost delicate!“

„Durere, că stomacul meu nu le poate suportă,“ găfăi Rufus.

„Și a doua?“

„A doua: fică-să!“

„Pe Styx!“ răsă Sergius, „tu nu ești chiar așa prost, pe cum areți.“

„O, dulce Iulia,“ bălbăi Rufus, „când vei da în sfârșit ascultare rugămintei mele? Când îmi vei zice: Ubi tu Gajus ergo!“

„Ego, măgarule!“ strigă Sergius răsând.

„Din parte-mi fie și: ego Gaja?“

„Ține-ți gura, catărule!“ strigă Sergius. „Nu te mai lăudă!“

„Oh, oh,“ — strigă Rufus găfăind și se plecă înainte, venindu-i se vomeze.

„Sus, zdrobiți-i pieptul cu pumnii și pâlmuți-i fața cea grețoasă,“ strigă Sergius răsând și-l împinse de lângă sine.

Pe când Rufus își ușură stomacul și ceialalți își băteau joc de dânsul, se apropiă de ei o altă ceată, cu sărituri groțesti. Ei purtau mantale întunecate și erau mascații ridicându-și bătele lor lungi, înaintarea amenințatori asupra grupei și începură a lovi.

Acestia crezură, că este numai glumă, și imitară grimasele celorlalți; când însă loviturile căzură tot mai dese, când capetele începură a săngeră, recunoscură, că lucrul este serios, și începură a se apăra.

Ei erau însă în minoritate, și nearmați; unii încercară se scape prin fugă, mascați, însă îi încunjurară. Rufus găfăia ca un muribund, și nu știă ce se petrece în jurul său. El se simți apucat trântit la pământ și întins pe o manta. Apoi o voce puternică demandă: „Aruncați în sus pe pântecosul acesta!“

Corpul cel gros al măcelarului sbură ca o minge în sus și pică iarăși pe mantaua întinsă.

Rufus strigă desperat: „Vai, capul meu! — Foatele meu! — O, spatele meu! — O-priți-ve, căci mor!“

„Mori hoitule!“ strigă aceeași voce și Rufus iarăși fu aruncat în sus, încât își pierdă simțirile.

Intr'aceea Sergius se apăra cum putu cu pumnii, dar pe spate căpătă lovituri destule. Furios din cauza aceasta, el lovi sălbatic în jurul său și inieptă de laturi pe doi agresori, pentru a ajunge la acela, care purtă masca lui Jupiter și carele pare a fi conducătorul.

Ajungând lângă el, scoase un țipet răgușit și-i dete o lovitură puternică în obraz, încât masca cea de ceară se sfărâmă.

Ca lovit de fulger însă, se trase îndărăpt și pâlî, când privi în fața palidă și umflată a demascatului.

„Cesarul!“ îngână el și nu știă ce să facă, se fugă, ori să-l doboare jos.

Însă lovitura cea grozavă îl nimeri așa de bine, încât căzu la pământ. Soții săi îi săriră într'ajutor.

Sergius și soții săi se folosiră de acest moment, și dispărură.

Cesarul, carele iubea foarte mult astfel de glume nocturne, eră numai amețit, și după scurt timp se ridică. Zdruncinătura cea vehementă produse o revoluțiune completă în stomacul său prea încărcat.

Când voi se plece mai departe, piciorul său se lovi de un obiect întunecat, ce zăcea pe pământ.

„Ce-i asta?“ întrebă el cu privirea unei fiară sălbatică.

„Este cel aruncat în sus!“

„Așa, atunci să suferă el pentru pumnul ce l-am căpătat.“ Cu aceste el dete cu

) Unde ești tu, Gajus, acolo voi fi eu, Gaja, — eră la romani o formulă uzitată la cununie.

piciorul în corpul leșinat alui Rufus, așa încât acela se rostogoli în balta din apropiere; apa cea murdară se închise gârgăind peste corpul său.

Nero mai înaintă puțin, apoi se opri și să răzîmă de însoțitorul său.

„Pe Hercules, ce-i asta?” zise el. „Imi văjie capul și-mi tremură genunchii. Nu pot merge mai departe.”

Soții săi stăteau nedumeriți.

În momentul acesta să deschisără, chiar dinaintea lor, ușile de aramă ale unui palat, și un val de lumină strălucitoare să răvărsă asupra lor.

„Te salut, divine Cezar”, vorbi o voce răsunătoare și o statură înaltă apărî în ușă. „Permite casei mele cele sărace, să te poată ocroti ea oaspe.”

Cezarul eră mirat și totodată și atras de curiozitate; el iubea extraordinarul, miraculosul. Statura cea înaltă, mândră, carea-l întâmpină, îl încătușă. Eră un bărbat frumos, de etate mijlocie; peste costumul său de mătăsă albă eră aruncată o manta de culoare porfirie. Ochii săi aruncau priviri focose, expresive; părul cel lung și barba cea mare îi dedeau un aspect și mai atrăgător. (Va urmă).

Bibliografie.

A apărut:

Teologia Pastorală,

vol. I. *Didactica Pastorală,*

vol. II. *Liturgica* de Dr. I. MARCU canonic.

Vol. I., pe o estensiune de 408 pag. să ocupă cu Homeletica și Catechetica.

Vol. II., pe o estensiune de 566 pag. tractează în sistem științific formele cultului Dumnezeiesc public.

Prețul opului costă 9-40 cor., pentru România 10-50 Lei plus 60 fil. porto.

Se poate comandă dela Autorul ori dela Librăria Sem. din Blaj—Balázsfalva.

Pentru a ridica moralul, tăria fizică și bunăstarea poporului nostru, cele mai ușoare și mai îndămnatică mijloace le avem în cărțile bune, în cărțile ce învățături sănătoase. O astfel de carte este

„Alcoolismul“

de Dr. I. Marcu și Șt. Roșian

învățăturile căreia sădite în inima poporului, vor produce mult bine.

În mâna preotului cu chemarea, și a învățătorului cu inimă, ea va fi izvor de povește folositoare, lumină la flacăra căreia poporul va vedea prăpastia la care duce alcoolul, și prin urmare se va feri de el. Să află de vânzare la Librăria sem. și costă 1 cor. 10 fil.

Aviz cultivătorilor de vii!

Lipsa de mult arzătoare a unui îndreptar complet în limba română pentru cei ce doresc a-și sădi vii nouă sau a-și reconstrui viile pustiite de filoxeră este delaturată.

În tipografia noastră s'a început tipărirea cărții: „Sădirea și cultivarea viei“ de Nicolau Pop, profesor de economie la seminarul teologic și institutul preparandial din loc, și cuprinde toate lucrurile, ce se

recer la sădirea și cultivarea viilor, după toate metodele (cep scurt, cep lung, punte sau cordon, cerc ș. a.) de cari se folosesc vierii români din țara noastră; cuprinde mai departe metodele cele mai uzitate de altoire: în mușchiu sau altoirea forțată și în verde sau luger, cari toate sunt arătate în chip, (120 chipuri) cum și morburile viei și mijloacele de apărare în contra aceloră.

Cartea este censurată și premiata cu 800 cor. de Înaltul minist. reg. ung. de agricultură.

Cartea se va tipări într'un număr restrâns de exemplare; Cei ce doresc să o aibă să se adreseze: **Tipografiei arhidiecezane din Balázsfalva—Blaj.**

Proprietar-editor: Aurel C. Domșa.

p. redacție rezponz.: Augustin Gruția.

Concurs.

Curatorul bisericesc gr.-cat. din parohia Lăscud dă în întreprindere din nou-edificândă biserică de piatră pe calea

licitării minuende,

care să va ținea în școala conf. din loc la 16 Februarie n. 2 oare p. m.

Prețul de strigare s'a statorit în 8548 cor. 90 fil.

Comuna bisericească pune la dispoziția întreprinzătorului 132 mii de cărămizi arsă, 4 stângini de piatră năsipul de lipsă, vectarul materialului și lucrul cu pământul.

Participantii sunt rugați a depune vadiu de 10% a prețului de strigare în numărul ori hărtii de valoare.

Planul și preliminarul aprobat din partea Pre Veneratului Ordinariat sub Nr 4365—1907 să pot vede în orice timp la oficiul parohial

În numele Curatoratului bisericesc.

Juliu Laslo
paroh gr.-cat.

George Susoc
curator prim.

(3) 3-3

Dă puteri noi

în cazuri de slăbiciuni.

Emulsiunea SCOTT, chiar și atunci, când alte mijloace nu ajută. E primejdios să folosim medicamente nesigure când e vorbă de sănătatea omului.

În cazuri de slăbiciuni mai ales în convalescență,

anemié, boale de piept, și la boale provenite din surmenagi, omul precaut folosește imediat medicamente, cari în cazuri nenumărate vindecă cu siguranță slăbiciunea. Acest medicament e Emulsiunea SCOTT.

La târguirea Emulsiunei să fîți cu băgare de samă la marca Scott — pescarul cu știuca în spate.

Prețul unei sticle originale e 2 coroane 50 fileri.

— Se capătă în farmacii. —
(37) 17-28

AVIZ! Se află de vânzare

lemnne de fag pentru foc, gara

Erdő-szent-György. A se adresa

la MIHAIL PIROȘCA preot în

Bözödujfalu.

(2) 3-5

Tusă

cătar, răgușală, durere de grumaz, respirație grea, influența o vindecă cu siguranță Elsafluidul lui Feller. O duzină de probă e cu 5 cor. fco. a se comandă la Feller V. Eugen Stubica Centrale 82 (cott. Zăgráb) Perry.

(40) 9-10

De vânzare:

Un quant mai mare de altoi de viță clasa I-mă, altoiți în viță americană („Riparia portalis“) după metoda cea mai bună (altoirea forțată) în următoarele specii:

SOIURI PENTRU VIN:

Rizling italian (Olasz Rizling)	1000 buc. = 200 cor.
Șmighiră (Som, Furmint)	„ „ = 200 „
Moi (Mustos fehér)	„ „ = 200 „
Mestecați (Vegyes borfaj)	„ „ = 180 „
Galbini (Mézes fehér)	„ „ = 200 „
Aramon (Aramon)	„ „ = 180 „
Goarneși (Járdovány)	„ „ = 200 „
Fetești (Léányka)	„ „ = 200 „
Altoi clasa II.	

SPECIALITĂȚI DE MASĂ:

Chasselas blank	100 buc. = 22 cor.
„ Fontainebleau	„ „ = 24 „
Madelaine Angevine	„ „ = 24 „
Passatutti	„ „ = 24 „
Muscat Hamburg	„ „ = 30 „
Suvenir de mileniu	10 „ = 4 „
Kosuth Lajos	10 „ = 3 „
Csaba gyöngye	1 „ = 1 „
1000 buc. = 100 cor.	

Perseci de 3 ani înălțime până la 2 $\frac{1}{2}$ metri 1000 buc. = 30 cor.

Soia (circa 100 kilogr.) 1 kilogr. = 50 fil.

La comande mai mari vând și pe schimb pe lângă cavenți buni, termenul solvirii 1 Octomvrie 1908.

La comande rog a se trimite $\frac{1}{2}$ anticipațiune, adresa să se scrie legibil indicându-se posta sau stațiunea căii ferate. Pachetarea se va face cu îngrijire socotindu-se speșele proprii. Reclamațiunile se iau în considerare, dacă sunt făcute cel mult în trei zile după primire.

Szancsal, n. p. Balázsfalva.

Ioan Bărbat,
învățător, absol. al curs. de vierit din Aiud.

Vite nobilitate

trimite cu **garanță, asortiment bogat**, de tot soiul, firmă de mulți ani recunoscută ca prima și foarte solidă:

Prima pepinerie cu vite nobilitate

de pe Târnava.

Proprietar: **FR. CASPARI**, Medias (Ardeal) Nr. 54.

Cereți catalogul prețurilor!

Catalogul conține scrisori de recunoștință din toate părțile țării. Fiecare proprietar de vie să poate convinge înainte de a comanda de **solidaritate a firmei**, adresându-se verbal sau în scris la vre-o persoană cunoscută.

(80) 16-40

Se află de vânzare în Librăria semin din. Blaj.

1. Mitropolitul Dr. Ioan Vancea de Buteasa, schiță biografică, Blaj 1890, broșură de 41 pag. Prețul 20 fil. + 10 fil. porto posta.
2. Cestiuni din dreptul și istoria bisericeii românești unite, Blaj 1893. Partea I 269 pag. 8° scrisă de Dr. Alexandru Grama, costă 1 cor. 40 fil. Partea II 400 pag. 8° scrisă de Dr. Aug. Bunea, costă 2 cor. + 10 fil. porto.
3. Vechile Episcopii românești: a Vadului, Geogăului, Silvașului și Bălgradului Blaj 1902 8° 162 pag. Prețul 2 cor. 50 fil. pentru România 3 lei).
4. Episcopii P. P. Arcu și Dionisie Novacovici sau Istoria Românilor transilvaneni dela 1751 până la 1764. Blaj 1902. Prețul 4 cor. 50 fil. (pentru România 5 lei).
5. Discursuri. Autonomia bisericăsoă. Diverse, prețul 5 cor. (pentru România 6 lei).
6. Ierarhia Românilor din Ardeal și Ungaria, prețul 3 cor. (pentru România 4 lei).
7. Timoteiu Olariu, Panegiric, prețul 50 fil. + 10 fil. porto.
8. Mitropolitul Sava Brancovici, prețul 1 cor. 50 fil. + 10. fil. porto.

ACATISTUL MIC,

sau carte ce cuprinde în sine rugăciuni către Preasf. Născătoare de Dumnezeu leg 24 fil

BIBLIOTECA UNIREI. *)

1. Benhur sau zilele lui Mesia, de Levis Wallace, 2 v. 2.90
2. M. Eminescu. Studiū critic 90
3. Câte-va momente din începuturile bisericeii rom. de C. Auner 20
4. Nume de familie la românii din Ungaria, de A. Viciū. 12
5. Din viața lui I. Micul de M. Străjan 16
6. Albertina. Povestire de 10
7. Cestiuni din dreptul bis. u. 10
8. Cele două fețe ale lumii. Botho conte Nieu 10
9. Ziua Deșteptării de Aurel Fodor 16
10. Cele două conștiințe, pieză teatrală în 5 acte, trad. de Simion Zehan 40

*) Aceia, cari vor comanda de odată toți 1 Nrii ii, primesc cu 6-10 cor. în loc 8-84 cor 0

Dracul în școală.

Povestire populară.

Tradusă după Bolonden

de

Augustin Paul.

Prețul 1 cor. 50 fil.

La expozițiunea milenară din Budapesta dela 1896 premiat cu medalia cea mare.

Turnătorii de clopote și fabrica de scaune de fer pentru clopote a lui

ANTONIU NOVOTNY

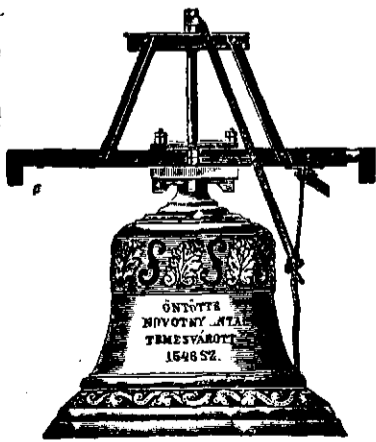
în Timișoara-Fabric

(27) 26-62

→ clopotele găurite ←

de mine inventate și mai, de mult, ori premiate, cari sunt provăzute în partea superioară — ca violina — cu găuri după figura S și pentru aceea au un ton mai intensiv, mai limpede, mai plăcut și cu vibrarea mai voluminoasă, decât cele de sistem vechiu, așa, că un clopot patent de 327 kg. este egal în tonul unui clopot de 461 kg. făcut după sistemul vechiu. Mai departe se recomandă spre facerea scaunelor de fer bătut, de sine strătoare, — spre preadjustarea clopotelor vechi cu ajustare de fer bătut — ca și spre turnarea de toate de metal.

Prețcuranturi ilustrate se trimite la cerere gratuit și franco

Institut indigen. Banca de asigurare

„Transsylvania“

din Sibiu

(28) 26-52

Intemeiată la anul 1868

Sibiu, strada Cisnădiei nr. 5 (edificiile proprii), asigură în cele mai avantajoase condiții:

contra pericolului de incendiu și exploziune. edificii de ori-ce fel, mobile, marfuri, vite, nutrețuri și alte produse economice etc.

asupra vieții omului

în toate combinațiile, capitale pentru cazul morții și cu termen fix, asigurări de copii, de zestre, rente pe viața întreagă etc. etc.

Asigurări populare fără cercetare medicală

Asigurări pe spese de înmormântare cu solvirea imediată a capitalului.

Valori asigurate contra incendiului: 94,975.294 coroane.

capitale asigurate asupra vieții: 9.293.195 coroane.

Dela întemeiere institutului a solvit: pentru despăgubiri de incendii 4,295,120.15 cor. pentru capitale asigurate pe viață 3,760,810.21 cor.

Oferte și ori-ce informațiuni se pot primi dela: Direcțiune în Sibiu, str. Cisnădiei nr. 5 etagiu I. curtea I.

și prin agenturile principale din Arad, Brașov, Bistrița și Cluj, precum și dela subagenții din toate comunele mai mari.